

1 KOULUTUSPOLIITTINEN OHJELMA

2 *Hyväksytty liittokokouksessa 5.12.2009*

3 **1 Kärkitavoitteet**

4 *1) Korkeakoulujärjestelmän rakenteellinen kehittäminen – duaalimallin kriittinen tarkastelu*

5 *2) Perusopetuksen oppisisältöä tulee tarkastella kokonaisuutena*

6 **2 Johdanto**

7 Koulutuspolitiikan keskipisteeksi Keskustan Opiskelijaliitto nostaa ihmisen, joka kasvaa ja kehittyy
8 sivistisyhteiskunnassa. Tärkeimpänä opiskelua innostavana tekijänä on motivaatio opiskeltavaan asiaan
9 sekä sijoittuminen työelämään mielenkiintoisessa sekä koulutusta vastaavassa ammatissa. Yksilön
10 taloudellinen tilanne ei saa olla esteenä koulutukseen pääsemiselle. Koulutuspolitiikassa on kyettävä
11 hahmottamaan eri koulutusasteiden muodostama kokonaisuus ja yhteys varhaiskasvatuksen,
12 peruskoulutuksen, 2. asteen sekä korkeakoulun välillä.

13 Koulutuspolitiikan kärkitavoitteiksi Keskustan Opiskelijaliitto näkee lähivuosina tutkintorakenteen
14 selkiyttämisen ja duaalimallin kriittisen tarkastelun. Duaalimallin säilyttämisen sellaisenaan ei tule
15 itseisarvo, ja sen mahdollisen murtamisen tulee perustua tieteellisten ja työelämälähtöisten tutkintojen
16 olemassaoloon. Yliopisto- ja ammattikorkeakoulukenttä vaatii uudistusta, ja uusiin malleihin
17 korkeakoulujärjestelmää kehitettäessä on suhtauduttava ennakkoluulottomasti. Lisäksi tavoitteenamme on
18 aidosti vuorovaikutteinen akateeminen yhteisö. Sisäisen yhteydenpidon vaikuttavuuden lisäksi tämän
19 merkitsee luontevaa ja kiinteää yhteyttä yritysmaailmaan sekä yhteiskunnan eri tahoille ja myös
20 globaalisti.

21 Suomi tarvitsee lähitulevaisuudessa monipuolisesti osaajia varsinkin toiselle asteelle suurten ikäluokkien
22 eläköityessä. Tämä tarkoittaisi sitä, että aloituspaikkoja vähennettäisiin korkeakoulutuksessa ja resursseja
23 ohjattaisiin alemmille koulutusasteille. Järjestelmät opetuksen ja tutkimuksen laadun varmistamiseen ovat
24 välttämättömiä yhteiskunnan kannalta. Koulutusjärjestelmän rakenteellisessa kehittämisessä on entistä
25 enemmän kiinnitettävä huomiota työelämäntietoisuuteen ja -osaamiseen, sekä tutkintojen sisällöissä että
26 käytännössä työmarkkinoilla. Koulutuspolitiikan on vastattava haastavaan, muuttuvaan
27 elinkeinorakenteeseen yhteiskunnassa. Yhteiskunnan kehityksen kannalta KOL pitää tärkeänä, että
28 koulutuspolitiikka on säilytettävä Euroopan unionin jäsenvaltioiden omassa päätäntävallassa.

29 **3 Peruskoulu**

30 Tasa-arvoisen koulutuspolitiikan tulee lähteä ruohonjuuritasolta, olla pitkäjänteistä ja perustua tieteellisiin
31 tutkimuksiin. Hyvinvointi ja hyvät oppimisedellytykset luodaan ja peruskouluissa.

32 Koululaisille tulee taata pätevä ja motivoitunut opetushenkilökunta, virikkeellinen ja turvallinen
33 oppimisympäristö sekä riittävän pienet luokkakoot. Myös jatkossa opetuksen järjestämiseen liittyvästä

1 päätösvallasta suurimman osan tulee säilyä opetuksen järjestäjillä, eikä siten valtionosuuksien tarvitse olla
2 vääjäämättä korvamerkittyä.

3 Perusopetuksen tuntijaon ei tule seurata perinteistä oppiainejakoa, vaan peruskoulun oppisisältöä tulee
4 tarkastella kokonaisuutena. Opetussuunnitelmissa on kehitettävä eri oppiaineiden yhdistelmiä, joissa
5 teoreettisuuden sijaan keskitytään käytännöllisyyteen, tavoitteena oppiaineiden vahva yhteys arkipäivän
6 ilmiöihin. Taito- ja taidekasvatus on otettava osaksi muuta opetusta ja näin mahdollistettava erilaisten
7 oppijoiden itseilmaisu.

8 **4 Toinen aste**

9 Toisen asteen koulutus sisältää lukiokoulutuksen sekä ammatillisen perus- ja täydennyskoulutuksen.
10 Lukiokoulutusta on vahvistettava yleissivistävänä ja jatko-opintoihin valmistavana koulutusmuotona.
11 Ammatillista koulutusta taas on kehitettävä työelämän tarpeita ajatellen. Toisen asteen koulutuksen on
12 annettava laadukkaat edellytykset opintojen jatkamiseen, ammattitutkinnon osalta työllistymiseen sekä
13 vastattava työvoimatarvetta.

14 Opiskelijan oikeutta yksilölliseen opinto-ohjelmaan on tuettava siten, että se antaa mahdollisuuden sekä
15 ammatillisiin opintoihin että yleissivistävään lukio-opetukseen. Esimerkkinä tästä on ammatillisen
16 perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon yhdistävä kaksoistutkinto. Tulevaisuudessa on luotava uusia
17 koulutusmuotoja, joissa yhdistellään ammatillisia ja yleissivistäviä opintoja. Kuitenkin jo toisella asteella
18 on hahmotettava eri koulutusmuotojen tavoitteelliset ja lähtökohtaiset erot.

19 Peruskoulun päättävistä nuorista liian suuri osa jää kokonaan koulutusjärjestelmämme ulkopuolelle.
20 Syrjäytymisen ennalta ehkäisemiseen on löydettävä täsmäkeinoja, kuten opinto-ohjauksen laadun ja
21 määrän lisääminen sekä oppisopimuskoulutus, jotka auttavat nuoria pääsemään paremmin työelämään
22 mukaan. Toinen keino ovat erilaiset työpajat, jotka onnistuessaan motivoivat oppimishalutonta nuorta.

23 Ammattitaitoista opinto-ohjausta on tehostettava niin lukiossa kuin ammatillisessa
24 peruskoulutuksessakin. Näin parannetaan opiskelijan mahdollisuutta tehdä harkittuja valintoja muun
25 muassa tulevan koulutuksensa suhteen sekä pystytään kiinnittämään huomiota opiskelussa ilmeneviin
26 ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Tähän on myös kohdistettava lisäresursseja, kuten lisää rahaa opinto-
27 ohjaajien palkkaamiseen ja koulutukseen. Myös erityisopetukseen on kiinnitettävä erityisesti
28 ammatillisessa peruskoulutuksessa huomiota.

29 Tavoite työurien pidentämisestä myös uran alkupäästä vaatii korkeakouluopintojen aloittamista nykyistä
30 aiemmin. Opiskelijoiden siirtymistä toiselta asteelta korkea-asteen opintoihin tulee nopeuttaa kehittämällä
31 yhteisvalinta- ja yhteishakujärjestelmiä. Uusien ylioppilaiden pääsyä koulutukseen ei tule helpottaa
32 kiintiöillä vaan kehittämällä pääsykoejärjestelmää ja lisäämällä opinto-ohjausta. Lisäksi välivuosien
33 pitämistä ei tule nähdä pelkästään negatiivisena asiana vaan sen tuoma lisä-arvo esimerkiksi opiskelu-
34 uran oikeassa valinnassa tulee tunnustaa.

35 **4.1 Ammatillinen peruskoulutus**

36 Ammatillisen koulutuksen arvostusta ja vetovoimaisuutta tulee lisätä. Suurimmat haasteet koskettavat tällä
37 hetkellä sosiaali- ja terveysalaa. Koulutuksen opetusmenetelmiä on kehitettävä edelleen. Myös opettajien
38 pätevyyteen ja sen ylläpitämiseen on kiinnitettävä huomiota ja opetukseen on sisällytettävä myös

1 yleissivistäviä aineita. Koska valtaosa opiskelijoista siirtyy valmistuttuaan työmarkkinoille, koulutuksen
2 yhtenä tavoitteena täytyy olla työelämävastaavuuden parantaminen. Myös koulutuksen laatuun on
3 panostettava, koska se vaikuttaa opiskelijoiden sijoittumiseen sekä työelämään että myöhempiin
4 opintoihin.

5 Tulevaisuuden työmarkkinoiden muutoksia on pyrittävä ennakoimaan sekä siten varmistettava tarvittava
6 määrä valmistuvia ammatillisen peruskoulutuksen saaneita avoimiin työpaikkoihin. Ammatillisen
7 peruskoulutuksen paikkamäärien muutokset on suhteutettava alueellisen työelämän tarpeisiin. Muutoksiin
8 on pystyttävä reagoimaan nopeasti. Tämä voi tapahtua esimerkiksi lisäämällä
9 oppisopimuskoulutuksen arvostusta välittämällä tietoa oppisopimuskoulutuksen eduista. Tieto
10 oppisopimuskoulutuksen eduista tulee välittää myös työelämään. Ammatillisten tutkintojen jatko-
11 opintomahdollisuuksia on parannettava ja yhteistyön lukioden kanssa on oltava joustavaa.

12 **4.2 Lukio**

13 Lukio-opetuksen tulee antaa opiskelijalle valmiudet aloittaa opiskelu yliopistossa,
14 ammattikorkeakoulussa ja lukion oppimäärään perustuvassa ammatillisessa koulutuksessa.
15 Opetussuunnitelma tulee laatia siten, että se antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilöllisiin opintoja
16 koskeviin valintoihin sekä mahdollisuuden korkeakouluopintojen integroimisesta jo lukiovaiheeseen.

17 Henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatiminen on otettava käyttöön myös lukiossa. Erityisryhmien
18 opiskelua on tuettava heille sopivien oppimista tukevien järjestelyjen avulla. Jokaisessa lukiossa tulee olla
19 päätoiminen ja pätevä opinto-ohjaaja jokaista alkavaa 200 opiskelijaa kohden. Opinto-ohjaajien merkitys
20 on yhä kasvamassa, sillä yksilöllisyys, valinnaisuudet ja työelämän dynaamisuus ovat lisääntyneet.

21 Lukioden välinen yhteistyö tulee nähdä pienten lukioden mahdollisuutena. Pienet lukiot pystyvät
22 yhteistyön avulla pitämään opetustarjontansa houkuttelevampana ja mahdollisena. Opiskelijoiden määrä
23 ei saa olla lukioden ensisijainen tavoite, vaan tavoitteena tulee olla opetuksen korkea laatu. Harvaan
24 asutuilla seuduilla selvitetään verkostolukiomallin mahdollisuudet turvata lukiokoulutus.

25 **5 Korkeakoulutus**

26 Korkeakoulujärjestelmää kehitetään selkeyttäen tutkintojen sisältöä, vertailtavuutta ja roolia työelämässä
27 sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Duaalimallia tarkastellaan kriittisesti.

28 Korkeakoulujärjestelmä koostuu erilaisista, ammatillisesti tai teoreettisesti suuntautuneista
29 koulutusohjelmista. Korkeakoulut eroavat toisistaan strategiansa ja profiilinsa kautta yhteisesti sovitun,
30 valtakunnallisen viitekehyksen avulla. Korkeakoulujärjestelmää arvioidaan avoimesti ja kriittisesti.

31 Korkeakouluverkko on alueellisesti kattava ja korkeakouluilla on valmiudet kansainvälistymiseen ja niille
32 annetaan konkreettisia kannustimia siihen. Jokainen korkeakouluyksikkö pystyy tarjoamaan mielekkään
33 laajuisen valikoiman opintoja ja tarjoamaan laadukkaan ja monipuolisen opiskelu- ja työskentely-
34 ympäristön, jossa on kiinnitetty huomiota myös ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin.

1 5.1 Ammattikorkeakoulut

2 Ammattikorkeakouluverkkoa ja -opetusta on kehitettävä työelämän näkökulmasta. Entisiltä opistoasteilta
3 valmistuneet siirtyvät lähivuosina eläkkeelle ja tällöin on kyettävä vastaamaan työelämän muuttuneisiin
4 tarpeisiin. Myös aloituspaikkojen järjeistäminen on välttämätöntä. Ammattikorkeakouluverkkoa
5 tiivistettäessä on otettava huomioon myös alueellinen tasa-arvo.

6 Ammattikorkeakouluopetuksesta on poistettava opintojaksojen päällekkäisyydet ja opetuksen sisällön on
7 vastattava tutkintonimikkeitä. Koulutukseen kuuluvan harjoittelun tulee olla laadukasta eikä harjoittelun
8 palkallisuuden tule olla itseisarvo. Ammattikorkeakouluopiskelijoilla on oltava oikeus ajantasaiseen ja
9 laadukkaaseen opetukseen koulutusohjelmasta riippumatta. Ammattikorkeakoulu hakua koskeva
10 pakkohaku on poistettava. Jotta ylioppilaskuntien ja opiskelijakuntien tasavertainen asema varmistuisi, on
11 opiskelijakunnillekin säädettävä ylioppilaskuntien kaltainen automaatiojäsenyys .

12 5.2 Yliopistot

13 Yliopistojen on tutkimuksissaan ja siihen perustuvassa ylemmässä opetuksessa toimittava
14 vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa, muun muassa hyödyntämällä alumniverkostoja, alueen
15 elinkeinoelämää ja muita sidosryhmiä. Maisteriohjelmien arviointia kansainvälisten kriteerien pohjalta on
16 kehitettävä. EU-ETA-maiden ulkopuolisille opiskelijoille suunnattuja maksullisia maisteriohjelmiä ei tule
17 sulkea suomalaisilta opiskelijoilta.

18 Elinikäisen oppimisen periaatteiden toteutuminen korkeakoulusektorilla vaatii resurssien kohdentamista
19 muun muassa aikuiskoulutukseen ja koulutuksen laadun varmistamiseen. Vastuu koulutusjärjestelmän
20 joustavuudesta ja työelämän muuttuviin tarpeisiin vastaamisesta on entistä enemmän koulutuksen
21 järjestäjillä, ja niitä voidaan palkita työn tuloksellisuudesta.

22 Pääsykoejärjestelmää on edelleen kehitettävä. Sen on mahdollistettava nopea siirtyminen toiselta asteelta
23 yliopisto-opintoihin ja edelleen työmarkkinoille. Sähköinen yhteisvalinta on laajennettava myös niille
24 aloille, joissa se ei vielä ole käytössä.

25 Korkeakoulutuksen sisäänottomääriä tulee tulevana vuosina vähentää, ja se on tehtävä tarkkojen
26 laskelmien pohjalta muistaen joidenkin alojen tärkeän alueellisen vaikuttavuuden. Koulutukseen laatuun
27 panostaessa tulee muistaa tohtorikoulujen mahdollisuudet Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn
28 tukemisessa. Tohtoreiden mediaani-ian laskeminen nykyisestä tulee olla tavoite, joka toteutetaan
29 järjestämällä laaja-alaista opinto- ja pro gradu -ohjausta koko opintojen ajan.

30 Tutkintojen sisältöihin ja niiden työelämävastaavuuteen tulee jatkossa kiinnittää entistä enemmän
31 huomiota. Niiden kansainvälistä vertailukelpoisuutta on tarkasteltava Euroopan Unionin EQF-
32 viitekehyksen mukaisesti, ja sitä varten suomalaisissa korkeakouluissa on otettava käyttöön myös
33 kansalliset tutkintojen viitekehykset.

34 5.2.1 Opetus- ja ohjausjärjestelmien kehittäminen

35 Keskeinen keino opetuksen laadun kehittämiseen on opettajien pedagogisten valmiuksien parantaminen.
36 Yliopiston opetushenkilökunnalta ei tällä hetkellä vaadita pedagogista koulutusta, vaikka se lisää
37 opetustyön mielekkyyttä ja parantaa opetuksen laatua. Tavoitteena tulee olla, että vuonna 2020
38 pedagogisten opintojen suorittaminen on pakollinen vaatimus opetusvirkoja täytettäessä. Myös

1 yliopistoissa jo toimivien vanhojen opettajien opetustaitoja on kehitettävä tarjoamalla heille
2 yliopistopedagogista koulutusta. Opettajien tulee saada henkilökohtaista palkanlisää pedagogisten
3 opintojen suorittamisesta. Kurseilta on kerättävä systemaattisesti palautetta, ja palautetta tulee hyödyntää
4 opetuksen kehittämisessä. Laadunvarmistusjärjestelmät ja auditointi on otettava käyttöön kaikissa
5 korkeakouluissa.

6 Korkeakouluissa on aidosti mahdollistettava täysiviikkoinen ja ympärivuotinen opiskelu. Periodeihin
7 siirtymiseen opetuksessa tulee kannustaa. Samalla on lisättävä opetusjärjestelyiden joustavuutta.
8 Opetusjärjestelyjä tulee kehittää joustavammiksi esimerkiksi tietotekniikan avaamien uusien
9 mahdollisuuksien ja kesäajan kurssitarjonnan avulla.

10 Järjestöaktiivisuus ansaitsee tulla mainituksi opiskelijan tutkintotodistuksessa ja siitä tulisi saada
11 opintopisteitä.

12 5.2.2 Joustava sivuaineopinto-oikeus

13 Korkean osaamisen tason saavuttamiseksi täytyy opinto-oikeus sivuaineissa säilyttää ja sen laajentamista
14 yliopistoissa yhä jatkaa. Voimavaroja on kohdennettava omassa yliopistossa tiedekuntien väliseen
15 yhteistyöhön. Valtakunnallisen joustavan opinto-oikeuden tarjoama hyöty on tehtävä kaikille tunnetuksi ja
16 käytettävä täysipainoisesti hyväksi.

17 5.2.3 Yliopistojen rahoitus

18 Yliopistojen rahoituksesta päätettäessä tulee huolehtia siitä, että eri tieteen alat ja eri tieteenaloja
19 edustavat yliopistot ovat samanarvoisessa asemassa ja että riittävät resurssit taataan myös ei-
20 markkinavetoisilla tieteille ja tieteenharjoittajille. Valtion rahoituksen jakamista määrittelevään
21 tulohajautusmalliin on sisällytettävä erilaisia laatukriteereitä, jotta yliopistoja kannustetaan valmistuneiden
22 määrän sijaan keskittymään myös tutkintojen sisältöön.

23 5.2.4 Yliopistot alueellisina vaikuttajina

24 Yliopistojen alueellinen toiminta lisää parhaimmillaan alueen hyvinvointia ja mahdollistaa ihmisten
25 kouluttautumisen omalla alueellaan. Yliopistoja kannustetaan eriytymään strategisesti omille
26 painoalueilleen, ja kannustetaan niitä keskinäiseen yhteistyöhön.

27 Yliopistokeskukset ovat tärkeä osa suomalaista yliopistomaailmaa. Niiden määrää tulee kuitenkin
28 arvioida laatu- ja tuloksellisuusnäkökulmasta, niiden tulee olla jatkossakin tehokkaita yksiköitä ja palvella
29 työmarkkinoiden tarpeita.

30 5.2.5 Akateeminen yrittäjyys

31 Yrittäjyyden syntymistä tulee edistää lisäämällä koulutukseen yrittäjyyskasvatusta. Korkeimmin
32 kouluttautuneita tulee opastaa aktiivisesti yrittäjyyteen jo opiskeluaikana. Yliopistojen yhteyteen on
33 kehitettävä yhdessä opiskelijoiden, yritysten ja julkisten organisaatioiden kanssa yrittäjyyteen
34 valmentavia toimintaympäristöjä. Opiskelijat voivat luontevasti ja omaehtoisesti opiskella niissä
35 yrittäjyyteen liittyviä teemoja, toteuttaa yrittäjyysprojekteja osana omaa tutkintoa sekä aloittaa ja kehittää
36 liiketoimintaa jo opiskeluaikana. Yliopisto-opettajien koulutuksessa tulee ottaa huomioon yrittäjyyteen
37 kasvattamisen näkökulma.

1 **5.3 Kansainväliset tutkinto-opiskelijat**

2 KOL:n tavoitteena on, että huomattavasti suurempi osa Suomessa tutkintonsa suorittavista
3 ulkomaalaisista myös jää Suomeen töihin. Tähän päästäksemme on välttämätöntä lisätä kielen ja
4 kulttuurin opiskelumahdollisuuksia. Suomen opiskelun ohella tarvitaan huomattavaa lisäpanostusta myös
5 opintojen ohjaukseen. Kansainvälisten opiskelijoiden integrointi opiskelijayhteisöön on ensisijaisesti
6 korkeakoulujen vastuulla. Kansainvälisten opiskelijoiden järjestäytymiseen ja edunvalvontaan liittyviä
7 mahdollisuuksia tulee tukea nykyistä laajemmin.

8 **5.4 Työelämä**

9 Korkeakouluopetuksen ja -tutkimuksen on oltava tiiviissä vuorovaikutuksessa työelämän kanssa.
10 Ulkopuolisen rahoituksen saamisessa ja tutkimusprojektien hyödyntämisessä näiden tahojen
11 vuorovaikutus on toivottavaa. On tärkeää pitää kiinni korkeakoulutuksen opetuksellisesta ja tieteellisestä
12 autonomiasta, jonka mukaan korkeakouluissa suoritettava perustutkimus on oltava hyödyksi sekä koko
13 tiedeyhteisölle että yhteiskunnalle.

14 Korkeakoulumaailman on reagoitava työelämän muutoksiin. Valmistuvien työllistymistä ja
15 työmarkkinatietoisuutta voidaan parantaa panostamalla ura- ja rekrytointipalvelujen sisältöön ja
16 resursointiin. Lisäksi työelämä tietoisuuden lisääminen tulee näkyä jatkossa myös koulutusohjelmien
17 rakenteessa. Korkeakoulutettujen työllistymisen vaikeutta kuvastaa oppisisältöjen ja
18 työmarkkinatodellisuuden välillä oleva ristiriita. Jo opintojen aikana opiskelijalle tulee tarjota riittävästi
19 mahdollisuuksia oppia työelämässä tarvittavia taitoja opiskelijaharjoittelun kautta. Yliopistojen pitää
20 tarjota riittävä määrä harjoittelupaikkoja, joista tulee saada joko harjoittelupalkkaa tai vastaavasti
21 opintotukeen oikeuttava määrä opintopisteitä. Myös opiskelijan itse hankkimasta harjoittelupaikasta tulee
22 olla mahdollisuus nostaa harjoittelupalkkaa. Harjoittelupaikkojen määrää voidaan kasvattaa toimivilla
23 laitos- ja tiedekuntatason sidosryhmäsuhteilla. Opiskelijaharjoitteluun osallistuvalla tulee tarjota
24 harjoittelupaikassa todellinen mahdollisuus työn oppimiseen. Erityishuomiota tulee kiinnittää
25 kansainvälisten opiskelijoiden mahdollisuuksiin suorittaa harjoittelunsa Suomessa.

26 **5.5 Koulutuksen kansainvälinen ulottuvuus**

27 Korkeakoulujen tilauskoulutus on kannatettavaa. Toteuttamisessa on pidettävä huoli siitä, että
28 koulutuksen tilaajana toimivat vain yhteisöt, jotka eivät siirrä kustannuksia opiskelijan maksettavaksi.
29 Tilauskoulutuksen täytyy aina olla tuottavaa korkeakoululle ja kertyneet voitot tulee käyttää
30 perustoimintojen lisärahoittamiseen.

31 EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulleille opiskelijoille suunnatun lukukausimaksukokeilun jälkeisiä
32 tuloksia on arvioitava ja kriteerit luotava ennen kokeilun alkamista. Jos tutkimuksen tulokset eivät ole
33 positiivisia, on kokeiluista luovuttava. Kokeilua on arvioitava kokonaisvaltaisesti kaikissa sen eri
34 vaiheissa ja useiden toimijoiden taholta.

35 Bolognan prosessi on ohjannut eurooppalaisten koulutusjärjestelmien kehittämistä. Toimenpiteet, joilla
36 edistetään opiskelijoiden liikkuvuutta, tutkintojen vertailtavuutta ja hyväksi lukemista, opiskelija- ja
37 opettajavaihtoa sekä koulutuksen korkeaa tasoa, ovat erittäin tervetulleita. Suomen tulee olla aktiivinen
38 vaikuttaja Bolognan prosessin tulevissa vaiheissa ja ottaa aktiivisempi rooli myös muiden yhtenäisten

- 1 korkeakouluverkkoa koskevien tavoitteiden toteuttamisessa, kuten aiemmin hankitun osaamisen
2 tunnustamisessa sekä kaksoistutkintojen kohdalla.
- 3 Eurooppalaista ulottuvuutta voidaan parantaa luomalla toimivampia vaihto-ohjelmia sekä opiskelijoille
4 että opetushenkilökunnalle, tehostamalla vieraiden kielten opetusta ja käyttöä tieteellisenä kielenä sekä
5 kehittämällä opintosuoritusten vertailtavuutta. Eurooppalaisen koulutuksen ja tutkimuksen kilpailukykyä
6 työmarkkinoilla sekä laatua voidaan parantaa muutenkin kuin koulutusjärjestelmät yhtenäistämällä.
7 Diploma Supplementin roolia tulee vahvistaa ja se tulee ottaa käyttöön kaikissa tiedekunnissa osana
8 tutkintotodistusta.
- 9 Koulutuksen laadunarvioinnissa päätöksenteon tulee tapahtua kansallisella tasolla ja sen suhde
10 kansainvälisten laadunvarmistusjärjestelmien toimintaan tulee selkeyttää. Laadunvarmistuksessa on
11 kiinnitettävä huomiota valtioiden väliseen tiedon ja kokemusten vaihtoon mahdollisimman yhtenäisten
12 käytänteiden mahdollistamiseksi.